

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรมในการจัดการศึกษา
สำนักปฏิบัติธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่
Application of Dharma Principle In Education of The Dhamma
Practice With Modern Science

พระครูภัทรจิตตาภรณ์* พระครูอัศวศิลาวิสุทธิ** เภยญญาภา จิตมั่นคงภักดี***

Received: February 2, 2018

Revised: April 14, 2018

Accepted: May 20, 2018

บทคัดย่อ

พระพุทธเจ้าทรงแสดง อิทธิบาท 4 ไว้มีองค์ประกอบ คือ ฉันทะ หมายถึงสร้างความพอใจในกุศล คือประสงค์จะทำยิ่งขึ้น วิริยะ หมายถึงการปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวาจา จิตตะ หมายถึงความเพียรที่มุ่งมั่น ไม่ทอดทิ้งภาระ และวิมังสา หมายถึงปัญญาที่รู้ชัด ความไม่หลง คุณค่าของอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จแก่ผู้นำไปปฏิบัติที่ทันสมัยอยู่เสมอ นอกจากจะเป็นคุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรม บุคคลต้องมีพอใจในงานที่ทำ และมีความเพียรพยายามเอาใจใส่ในหน้าที่การงานนั้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยการพิจารณาอย่างรอบคอบรอบด้าน การศึกษาเล่าเรียนจะประสบผลสำเร็จพัฒนาขึ้น การพัฒนาจิตใจคือการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นรวมทั้งการพัฒนาหน้าที่การงานให้ดีขึ้นได้นั้นต้องมีธรรมประจำใจ คืออิทธิบาท 4 ประการ

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรม คือหลักธรรมที่ช่วยให้จัดการศึกษาได้สำเร็จ ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในการเรียนรู้ การพัฒนาจิตใจ หน้าที่และการงาน การเรียนรู้ ต้องดูแลการเรียนให้ดี วิริยะ ความเพียรพยายามในการเรียนการพัฒนาจิตใจและการทำงาน คือตั้งใจทำ และ มีความรับผิดชอบสูง การจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรม การเรียนรู้ และการพัฒนาจิตใจนั้นจะออกมาดีและมีคุณภาพ จิตตะการเอาใจใส่คือความคิด เอาใจจดจ่อในการทำงาน การเรียนและการพัฒนาจิตใจ และวิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรอง คือต้องปรับปรุงอยู่เสมอ

สำนักปฏิบัติธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ ประเด็นที่ศึกษาด้านพระพุทธศาสนาขยายตัวออกไปในหลายประเทศ จึงให้ชาวพุทธทั่วโลกได้หันมาสนใจปฏิบัติธรรม และการจัดการศึกษา

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

*** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

พระพุทธศาสนาต้องมีการปรับตัวให้กับยุคสมัยใหม่ จึงเป็นโอกาสสำคัญที่เราจะได้มองไปข้างหน้าว่าเราจะก้าวต่อไปในทิศทางไหน และจะกำหนดแนวทางการศึกษาพระพุทธศาสนาให้เป็นไปอย่างไร จึงจะสมสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มคนเหล่านั้น” ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง และกฎที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ คือการทำงานร่วมกับในเชิงบูรณาการแบบสหวิทยาการอยู่ที่การเชื่อมโยงสาขาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันอันเป็นการทำงานร่วมกันแบบส่วนรวม

คำสำคัญ : อิทธิบาท 4

Abstract

The path of accomplishment was taught by the Buddha consists of Chanda means to make comfortable mind in good action or to develop our mind, Viriya means mind effort or right speech The value of path of accomplishment is the succeed principle for the follower from the past to present. One should appreciate one's work, continuous effort on one's work, consider by various ways. To do so, one will success. To develop mind for high condition, one should follow the path of accomplishment. This principle can develop one to be good quality and can live in society with happiness.

An application the 4 Iddhipadas to develop the quality of life is to use those principles for succeed work. To be appreciate on learning, to cultivate mind and to work called Chanda means learn how to success. To effort for developing mind and work or to attention and take high responsibility called Viriya means make mind and work for good quality. To dedicate our mind and concentrate our work or to learn and develop our mind called Citta. To consider and contemplate by knowledge or always improve called Vimamsa.

Dhamma School with Modern Science The issue of Buddhism education has expanded in many countries. So the Buddhists around the world have turned their attention to meditation. And Buddhism education must adapt to the modern era. It is an important opportunity that we will look forward to. We will move in that direction. And to determine how to study Buddhism, how to adapt and meet the needs of those groups. "Knowledge of the facts. And the rules are systematically organized. Integration with interdisciplinary integration lies in the linkage between disciplines. Together, they work together as a collective.

Keywords : Iddhipadas 4

1. บทนำ

การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดนั้น ต้องดำเนินการตามความในข้อ 5 แห่งระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. 2553 ซึ่งระบุไว้ว่า “การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ให้เจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยคัดเลือกวัดที่เหมาะสม ให้เจ้าอาวาสวัดที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติ ธรรม ยื่นหนังสือขอจัดตั้งตามแบบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เสนอคณะกรรมการจัดตั้ง สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดพิจารณา แล้วให้ประธานคณะกรรมการรายงานเสนอเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่พิจารณา เสนอมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ เพื่อมีพระบัญชาการตั้งสำนักปฏิบัติ ธรรม ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” (กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554: 5)

สำนักปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่สำหรับรองรับพุทธบริษัทที่ประสงค์จะปฏิบัติธรรมแบบเข้มข้น คือ การนำหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติโดยตรงหรือหลักธรรมที่สูงกว่าขั้นศีลธรรมมาใช้ฝึกอบรมจิตให้เป็นสมาธิเพื่อพัฒนาการทางปัญญา สามารถเอาชนะกิเลสได้ในที่สุด ดังนั้นสำนักปฏิบัติธรรมจึงหมายถึง สถานที่สำหรับฝึกจิตใจให้สงบเป็นสมาธิ และเกิดปัญญา ด้วยกระบวนการฝึกอบรมตามหลักสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่จัดเป็นหลักสูตรทั้งระยะสั้น และระยะยาว โดยวัดหรือองค์กรทางพระพุทธศาสนา เช่น พุทธสมาคม ยุวพุทธิกสมาคม เป็นต้น เป็นผู้บริหารจัดการจัดการฝึกอบรมสำนักปฏิบัติธรรมไว้ 2 ประเภท คือ (1) สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด (2) สำนักปฏิบัติธรรมทั่วไปมีเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดเป็นคุณสมบัติของสำนักปฏิบัติธรรมที่เข้าร่วมโครงการไว้ 3 ด้าน คือ 1. ด้านสถานที่ 2. ด้านวิทยากร 3. ด้านการบริหารจัดการ

ความสำคัญของสำนักปฏิบัติธรรมเมื่อสมัยก่อนพุทธกาลในดินแดนชมพูทวีปเป็นถิ่นที่มีอารยธรรมเก่าแก่มีศาสนาหรือลัทธิเกิดขึ้นมากมายมีภาษาพูดและเขียนที่หลากหลายและต่อมาเป็นดินแดนพุทธภูมิที่ก่อกำเนิดศาสนาเอกของโลกมีหลักธรรมคำสั่งสอนแตกต่างกับศาสนาอื่นคือไม่ได้สอนเรื่องพระเจ้าแต่กลับสอนเรื่องกิเลสกรรมวิบากถึงความพ้นทุกข์เป็นรูปแบบการสอนเรื่องง่ายไปสู่เรื่องทีละเล็กละน้อยตามลำดับสามารถพิสูจน์ได้ความสำคัญของสำนักปฏิบัติธรรมประกอบด้วย 1) พระพุทธเจ้า 2) พระธรรม 3) พระสงฆ์ 4) สถานที่ใช้ประกอบกิจในการเจริญภาวนาและ 5) ผู้เข้ามาใช้บริการ ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสถึงสำนักปฏิบัติธรรมที่ควรแก่การเจริญกัมมัฏฐานไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายอาศัยเสนาสนะที่สงัด เช่นป่า โคนไม้ภูเขาชอกเขา ถ้า ป่าช้า ที่สงัดมีเสียงน้อยมีเสียงอีกทีก็น้อยไม่มีคนสัญจรไปมาไม่มีคนพลุกพล่านเหมาะเป็นที่ลึกลับเร้นลับอยู่ป่าอยู่โคนไม้หรืออยู่เรือนว่างนั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรงดำรงสติมั่นมุ่งเฉพาะกัมมัฏฐาน” พระพุทธองค์ทรงได้ชี้สถานที่ควรแก่การเจริญกัมมัฏฐานแล้วพระองค์ยังทรงให้แนวทางการปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน 4 ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ดำรงสติไว้เฉพาะหน้ามีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก...มีสติปราภวอยู่เฉพาะหน้าว่ากายมีอยู่ก็เพียเพื่ออาศัยเจริญญาณเจริญสติเท่านั้นไม่อาศัยต้นหาทิฏฐิอยู่และไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรในโลกภิกษุทั้งหลายพิจารณาเห็นกายในกายอยู่อย่างนี้แล” เหตุผลที่คนไทยต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนาเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน 8 ประการ ดังนี้

1. พระธรรมเป็นจริยศึกษาเพื่อรับมือกับปัญหาของยุคพัฒนาให้คนไทยรู้จักเก็บรวบรวมศึกษาและเลือกใช้ประโยชน์จากข้อมูลทั้งหลายเกี่ยวกับการสร้างเสริมความเจริญอย่างเพียงพอ
2. พระพุทธศาสนาเป็นระบบจริยธรรมที่ติดต่อกับพื้นฐานเดิมของสังคมไทยแม้ว่าปัจจุบันในระดับพื้นผิวจะมองเห็นว่าผู้คนห่างเหินจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแต่ระบบศีลธรรมตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาก็ยังสืบต่ออย่างแน่นหนาในรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย
3. ชาวพุทธควรมีสิทธิ์เรียนจริยศึกษาแบบพุทธการปลูกฝังจริยธรรมต้องดำเนินไปอย่างมีกระบวนการและเป็นระบบโดยสอดคล้องกับเกณฑ์แห่งสังฆธรรมที่รองรับเป็นพื้นฐานที่สังคมไทยยอมรับพระพุทธศาสนาและนับถือสืบต่อกันมา
4. สังคมไทยมีข้อได้เปรียบในการจัดจริยศึกษาที่มีเอกภาพสังคมไทยมีประชากรส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนแม้จะมีความแตกต่างหลากหลายเป็นความแตกต่างในระดับของพัฒนาการทางจิตปัญญาส่วนหลักความเชื่อและหลักคำสอนทั่วไป จึงน่าใช้ความได้เปรียบ คือ ความมีเอกภาพทางศาสนาให้ประโยชน์
5. สังคมไทยไม่มีเหตุผลที่จะไม่สอนจริยศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาเนื่องจากพุทธศาสนาในประเทศไทยมีเอกภาพมากถึงขั้นที่อาจพูดได้ว่ามากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก
6. การเรียนพระพุทธศาสนาเพื่อมารวมอยู่และพัฒนาสังคมไทยการศึกษาพระพุทธศาสนาก็คือการเรียนรู้สิ่งที่คนในสังคมไทยควรจะต้องรู้ในฐานะที่เป็นการรู้จักเรื่องราวของประเทศของตนเป็นความรับผิดชอบของการศึกษาที่จะต้องจัดให้คนไทยได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาถ้าคนไทยไม่รู้จักพระพุทธศาสนาทั้งในด้านเนื้อหาและสถาบันก็คงต้องถือว่าเป็นความบกพร่องของการศึกษาของชาติ
7. การศึกษาเพื่อสร้างชนชั้นสำหรับมาพัฒนาสังคมไทยความล้มเหลวด้านหนึ่งของการศึกษาในสังคมไทยคือการที่ไม่สามารถสร้างผู้นำและชนชั้นในด้านวิชาการและระบบแบบแผนสมัยใหม่
8. การศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อรักษาลมประเพณีของสังคมไทยพระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งต่างจากศาสนาทั่วไป

การจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรม มีความเกี่ยวเนื่องปัจจัยหลายด้านและพบว่าสภาพและปัญหาของสำนักปฏิบัติธรรมก็คือ สภาพแวดล้อมทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมแม้ว่ามีการส่งเสริมให้มีการศึกษา ปรีชาธรรมและอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรมแก่พระภิกษุสามเณรภายในสำนัก เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความเอาใจใส่ในการเผยแผ่พระธรรม คณะสงฆ์สนับสนุนการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ ส่วนจุดอ่อน คือบางสำนักมีอาคารไม่สามารถรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมจำนวนมากได้ อาคารที่พักมีสภาพเก่าทรุดโทรม เครื่องอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ เจ้าสำนักบางแห่งขาดวิสัยทัศน์ ในการปรับปรุงสถานที่ ขาดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการ พระวิทยากรขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน ขาดการประสานความร่วมมือเรื่องวิทยากรกับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ด้านปัญหาอุปสรรค คือมีสัตว์รบกวนมาก เช่น นกพิราบ สุนัข แมว ไก่ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์ และเทคโนโลยีได้ดึงดูดความ

สนใจพระภิกษุสามเณรออกไปจากการศึกษาสัมมาปฏิบัติ ขาดการส่งเสริมพัฒนาพระภิกษุสามเณรในการศึกษาหลักไตรสิกขา ทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติให้ถึงปฏิวะอย่างแท้จริงด้านโอกาส คือ พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับจากองค์กรระหว่างประเทศด้านการส่งเสริมสันติภาพ มีการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการกิจการ ทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีความขวนขวายหาความรู้ใหม่ ๆ โดยเข้าศึกษาหลักการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยของสงฆ์มากขึ้น ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม คือการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก โดยต้องมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ มีปัจจัยสนับสนุน คือการวางแผนโครงการเพื่อเป็นแนวทางของการทำงาน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การอำนวยการ การควบคุมกำกับกิจกรรมต่าง ๆ ให้ดำเนินตามแผนที่วางไว้ ส่วนการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ขาดการเน้นหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการจัดให้มีกิจกรรมที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกสำนัก

2. พัฒนาการสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทย

ในสมัยพุทธกาลระยะเริ่มแรกนั้นพระสงฆ์ยังไม่มีที่อยู่อาศัยประจำได้จาริกไปเพื่อเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางออกไปเป็นการยังประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มากตามที่พระพุทธเจ้าได้สั่งสอนไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์” (วิ.ม. (ไทย) 4 /32 /32.) กิจกรรมการเผยแผ่ของวัดในสมัยพุทธกาลนั้นพระพุทธเจ้าทรงมีจุดมุ่งหมายในการแสดงธรรมสั่งสอนพุทธบริษัท 3 ประการคือ 1. เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น (อภิญญา) สิ่งใดที่พระพุทธองค์ทรงรู้แล้วเห็นแล้วถ้าทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังก็ไม่ทรงสอน ทรงสอนแต่ความรู้ที่จำเป็นเท่าที่บุคคลพอจะรับได้เพื่อประโยชน์แก่ผู้รับ 2. ทรงแสดงธรรมมีเหตุผลที่ผู้ฟังตรองแล้วเห็นจริงได้คือมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรองตามให้เห็นได้ด้วยตนเองไม่มงายเลือนลอย พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าส่วนใหญ่ทรงสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเองไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไป 3. ทรงแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ (สปปาฏิหาริย์) คือผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับประโยชน์ควรแก่การปฏิบัติไม่ใช่ปาฏิหาริย์อย่างอื่นใครปฏิบัติชอบมากย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติมากตามสมควรแก่การปฏิบัติของตน (ที.ปา. (ไทย) 20 /503 /172-173)

การพัฒนาของสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทยสมัยสุโขทัยวัดได้ถูกจัดแบ่งเป็น 2 ฝ่ายคือ วัดป่า (อรัญญวาสี) และวัดบ้าน (คามวาสี) โดยมีหน้าที่ต่างกันออกไปคือพระวัดบ้านทำหน้าที่สั่งสอนอบรมเผยแผ่ธรรมะให้ความรู้ด้านปริยัติธรรมส่วนพระวัดป่าทำหน้าที่เผยแผ่อบรมในแนวปฏิบัติ กัมมัฏฐานแต่ปัจจุบันสถานที่ปฏิบัติธรรมไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากรมากขึ้นและหลักสูตรการสอนในการปฏิบัติธรรมก็ไม่ตรงกันจากหลาย ๆ สำนักทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและมหาเถรสมาคมได้เล็งเห็นปัญหาดังกล่าวจึงออกระเบียบในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นเพื่อให้พระวัดบ้านหรือพระวัดป่าสามารถสอนได้ทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติ นำพาปฏิบัติธรรมและ

มีหลักสูตรการสอนไปทิศทางเดียวกันได้ (โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, 2532: 25) การจัดทำหลักสูตรจะต้องมีความสอดคล้องกับสำนักปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักปฏิบัติธรรม ในด้านบุคลากรมีความรู้ความสามารถในการสอน ทั้งปริยัติและปฏิบัติซึ่งมีระเบียบขั้นตอนของการฝึกอบรมและหลักสูตรที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม เช่น การจัดฐานเรียนรู้ 4 ฐาน คือ ฐานวิชาสารคดีเชิงพุทธ ฐานศาสนพิธี ฐานธรรมคัมภีร์ และ ฐานปฏิบัติธรรม ในด้านอาคารสถานที่และรูปแบบได้ปรับให้เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมและรองรับในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิงรุก และเชิงรับ (สมใจ ลักษณะ, 2552: 7-8)

3. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำนักปฏิบัติธรรม

การจัดการศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมนั้นมีมาแต่ในสมัยพุทธกาลจวบจนถึงปัจจุบันที่ผู้วิจัยได้ศึกษาการศึกษาในสมัยพุทธกาล กับการศึกษาในสมัยปัจจุบัน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การศึกษาในสมัยพุทธกาล

พระพุทธเจ้าท่านว่าเป็นยอดของบรมครูทั้งของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายที่มีการสอนหรือวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพมาก ผลการสอนแต่ละครั้งมีผู้ฟังได้บรรลุมรรคผลและดวงตาเห็นธรรมเป็นจำนวนมากทั้งสอดคล้องกับจิตหรืออุปนิสัยสันดานของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะพระองค์มีหลักการสอน 3 ประการ ดังนี้

1. ทรงสอนให้รู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมะที่ควรรู้ควรเห็นหมายความว่าทรงสอนหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับจิตอุปนิสัย และระดับสติปัญญาของผู้ฟังซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้ฟังนั้นๆควรต้องรู้และต้องเห็นโดยมุ่งถึงความเข้าใจและสามารถน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดผลเป็นความสุขความเจริญแก่ตนและสังคมและเพื่อให้การปฏิบัติดำเนินไปได้อย่างถูกต้อง จึงทรงสอนอย่างละเอียดแจ่มแจ้งและให้เห็นให้เข้าใจอย่างทะลุปรุโปร่ง

2. ทรงสอนอย่างมีเหตุผล ที่ผู้ฟังเมื่อพิจารณาตรองตามแล้วเห็นจริงเป็นความถูกต้องดีงามได้ เช่น ทรงสอนว่า ผู้ขยันหมั่นเพียรย่อมหาทรัพย์ได้ ก็แสดงให้เห็นว่าใครก็ตามถ้าหากมีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนก็มีความรู้ในวิชาเหล่านั้น มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานก็จะได้ทรัพย์สมบัติเพิ่มพูนขึ้น หมั่นขยันในหน้าที่ราชการก็จะได้มีความเจริญก้าวหน้า มีตำแหน่งมีเงินเดือนสูง เป็นต้น ผู้ฟังพิจารณาตรองตามแล้วก็จะเห็นจริงได้ว่าคนเกียจคร้านจะไม่มีความสำเร็จนี้แสดงว่า ความเกียจคร้านเป็นเหตุความเสื่อมถอยเป็นผล ตราบใดที่บุคคลยังเกียจคร้านอยู่เขาจะมีความสุขไม่ได้ ไม่ว่าในด้านอะไรก็ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นคำสอนที่มีเหตุผลขอให้ผู้ฟังนำไปคิดพิจารณาตามไปเท่านั้นก็จะเห็นเป็นจริงตามที่ทรงแสดงเอาไว้

3. ทรงสอนเป็นอัสจรรย คือใครก็ตามเมื่อได้ฟังเข้าใจแล้วก็น้อมนำไปปฏิบัติย่อมได้ผลประโยชน์ตามสมควรแก่การปฏิบัติจริงเป็นอัสจรรย หมายความว่า การปฏิบัติธรรมะที่ได้ฟังได้เข้าใจมาแล้วใครปฏิบัติได้มากก็จะได้รับผลประโยชน์เป็นความสุขความเจริญมาก ใครปฏิบัติก็ได้รับผลความสุขความเจริญน้อยลดหลั่นกันลงมา และผลที่ได้รับนั้น ก็เป็นไปตามความจริงที่ทรงชี้บอกเอาไว้เป็นอัสจรรยแท้เช่นอบายมุขทางเสื่อม (เป็นนักเลงหญิง นักเลงพนัน นักเลงสุรา คบคนชั่ว

เป็นมิตร) ที่ทรงแสดงห้ามไว้ว่าอย่าประพฤติปฏิบัติ ใครขึ้นประพฤติประสบความสำเร็จ และใครไม่เชื่อฟังขึ้นประพฤติเข้าก็จะประสบความสำเร็จความเสื่อมความพินาศปฏิบัติมากก็เสื่อมมากปฏิบัติน้อยก็เสื่อมน้อย ใครก็ตามที่มัวเมาในอบายมุขจะไม่มีเสื่อมไม่มีเลย นี่แสดงให้เห็นว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ผลจริงให้ผลถูกต้องเป็นอัสจรรย ทรงสอนไว้อย่างไร ก็เป็นอย่างนั้นชนิดอมตะนิรันดร์กาลการสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้จะเป็นเพียงธรรมมีกถาหรือการสนทนาธรรมทั่วไป ซึ่งไม่ใช่คราวที่มีความมุ่งหมายพิเศษ ก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดีทั้งนี้ก็เพราะมีองค์ประกอบการสอน 4 ประการ ดังนี้

(1) สันทัสนา ชี้แจงให้แจ่มแจ้งชัดเจน คือ จะสอนอะไรก็จำแนกแยกแยะขยายความมีอุปมาอุปมัยหรือยกอุทาหรณ์หรือใช้อุปกรณ์ร้องอ้าเหตุผลประกอบให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงเห็นจดังจูงมือไปดูเห็นกับตา

(2) สมาทปนา ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติหรืออยากทำตาม คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหัดทำก็แนะนำหรือบรรยายให้ชัดซึ่งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่ต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนยอมใจรับอยากลงมือปฏิบัติหรือนำไปปฏิบัติตาม หรือสิ่งใดที่ไม่ดีไม่ควรปฏิบัติก็บรรยายให้มองเห็นโทษภัยจนให้ผู้ฟังอยากเลิกทำสิ่งนั้นแล้วหันมาทำสิ่งที่ดีมีคุณประโยชน์

(3) สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญกล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะมีกำลังใจเข้มแข็ง เกิดความเชื่อมั่นตนเองที่จะทำได้ปฏิบัติให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นระย่อไม่กลัวเหนียวกลัวยากในลักษณะที่ว่าเรื่องที่สอนให้ทำนั้น ไม่ยากเย็นจนเกินไป เพิ่มความพยายามอีกหน่อยเท่านั้น และชี้ให้ผู้ฟังเห็นสมรรถภาพในตัวของเราเองว่ามีพอ

(4) สัมปัทสนา ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ ช่วยทำให้จิตใจของผู้ฟังแจ่มใสชุ่มชื่นเบิกบานปลอดโปร่งไม่หดหู่ซบเซาโดยชี้ให้เห็นผลดีหรือประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงใจเบิกบานใจ เพราะฉะนั้น พุทธศาสนาก็คือธรรมะและวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้ซึ่งเรียกว่า พระธรรม ที่ทรงแสดงไว้ดีแล้ว (สวากขาตธรรม) และวินัยที่ทรงบัญญัติไว้ (วินัยบัญญัติ) เกิดจากการค้นพบแล้วได้ตรัสรู้ และได้นำมาประกาศแก่มวลมนุษยชาติ โดยอาศัยพระมหากรุณาธิคุณและหลักการสอนลีลาการสอนอันชาญฉลาดเปี่ยมด้วยประสิทธิภาพของพระองค์ทำให้เกิดศาสนสาวก ศาสนสถาน และศาสนพิธีกลายเป็นศาสนาที่สมบูรณ์เยี่ยงศาสนาโลกหรือศาสนาชาติอื่นๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2544: 84)

3.2 การจัดการศึกษาคณะสงฆ์

การที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตั้งสังฆมณฑลขึ้นมานั้นก็เพื่อให้เป็นสังฆมณฑลแห่งการเรียนรู้พระภิกษุทุกรูปที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจะต้องเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเพราะต้องสมาทานศึกษา ประพฤติ ปฏิบัติ ส่วนสิกขาทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสำหรับตนคำว่า สิกขาหมายถึง การศึกษา ส่วนสิกขาบท หมายถึงเรื่องที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ และปฏิบัติตามพระภิกษุทั้งหลายที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจึงมีฐานะเป็นนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ยังเป็นพระเสขะบุคคล คือบุคคลที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝน อบรมและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นในอดีตจึง

มีประเพณีไทยที่เรียกว่า “บวชเรียน” คือบวชแล้วจะต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองสู่ความเป็นบัณฑิต คือมีปัญหาที่สามารถพึ่งได้ซึ่งประเพณีการบวชเรียนนี้เป็นสิ่งที่ชาวไทยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเหตุนี้ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณรและการให้ความรู้หรือแสงสว่างทางปัญญาแก่ประชาชนจึงเป็นสิ่งที่วัดมีอาจปฏิเสธได้ ซึ่งวัดเองได้ดำเนินการในส่วนนี้มาเป็นระยะเวลานานจนเป็นที่ประจักษ์และยอมรับด้วยดีในหมู่ประชาชนชาวไทย แม้ปัจจุบันบทบาททางด้านการศึกษาของวัดจะมีได้เป็นไปอย่างกว้างขวางเหมือนในอดีตที่ผ่านมาเพราะสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปก็ตามแต่ถึงกระนั้นวัดยังคงไว้ซึ่งสาระและความสำคัญทางการศึกษาอย่างมั่นคงเสมอมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการทางการศึกษาแก่บุคลากรในวัดนั้น (พระวิสุทธิกัทรธาดา(ประสิทธิ์พรหมรสี), 2547: 89)

การศึกษาของภิกษุสงฆ์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ (กรมการศาสนา, 2540: 13-14)

1. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรม จัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรม แบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก

2. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เหตุที่พระปริยัติธรรมคือ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกาและอื่นๆ บรรจุอยู่ในคัมภีร์ซึ่งเป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น แม้จะแปลเป็นภาษาไทยแล้วก็แปลแบบไทยบาลี ประสงค์จะรู้อย่างถูกต้องชัดเจนทั้งภาษาบาลีไม่ได้ ชั้นเรียนแผนกบาลีใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิ โดยแบ่งเป็น 9 ชั้น คือ บาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค 1- 2 ชั้นประโยค ป.ธ. 2,3,4,5,6,7,8 และ 9 ผู้สอบได้ประโยคป.ธ.3 ได้รับการแต่งตั้งคือเปรียญคือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค 1 - 2 ได้รับวุฒิปัตร์ ชั้นประโยค ป.ธ. 3- 8 ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ ชั้นประโยค ป.ธ. 9 ได้รับปริญญาบัตรและพัดยศ เป็นปริญญาตรีทางศาสนาและถ้าสามารถสอบชั้นประโยค 9 ได้ในขณะที่เป็นสามเณรทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทเณรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยคถ้าอยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตินำไปถวายพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญ

3. การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นโรงเรียนที่ วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้ การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้ รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

4. การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏ

ราชวิทยาลัย การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะการศึกษาของสงฆ์ แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลและบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติความเป็นมาส่วนมาก มักจะได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมมาเป็นอย่างดีตามลัทธิศาสนา ในสมัยนั้น เป็นต้นว่าเรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ ในสมัยพุทธองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ มี 2 ประการ คือ 1. คันถะธูระ คือ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน 2. วิปัสสนาธูระ คือ ธูระฝ่ายเจริญ วิปัสสนากิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วยเรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด

ความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาคำว่าจัดการ นั้นเป็นคำรวมที่ครอบคลุมการดำเนินการบางสิ่งบางอย่างโดยมีเป้าหมายที่มุ่งบรรลุอย่างชัดเจน มีการกำหนดรูปแบบกระบวนการ มีการจัดองค์การ มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบชัดเจน มีการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรอื่นๆ เช่น วัสดุอุปกรณ์ผู้ดำเนินการเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการดำเนินการให้เกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนดกระบวนการทั้งหมดนี้คือการจัดการ ซึ่งต้องกระทำอย่างเป็นระบบ มีแผน มีเป้าหมายมีผู้รับผิดชอบ และมีเครื่องมือกลไกที่นำไปสู่ความสำเร็จได้ ทั้งนี้ การจัดการศึกษาก็คือ กระบวนการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษา ในกระบวนการจัดการศึกษานี้มีบุคคลหลายคนและหลายหน่วยงานเข้ามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว พรรคพวก เพื่อนฝูงญาติมิตร ชุมชน ประชาคม เอกชน สื่อมวลชน วัดโรงเรียน และที่สำคัญมากคือรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ ซึ่งรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยสังคมที่มีขนาดใหญ่โตกว้างขวาง มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการประกอบอาชีพหลากหลาย เนื้อหาของการศึกษายังต้องมีความหลากหลาย แต่ขณะเดียวกันการจัดการศึกษาก็ต้องมุ่งธำรงรักษาเอกภาพร่วมกันของสังคมไว้ด้วย สารของการศึกษาจึงต้องครอบคลุมทั้งเรื่องวิถีการดำรงชีวิต การประพฤติปฏิบัติตน ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ประสบการณ์และความเป็นไปของสังคมในอดีต ปัจจุบัน และที่จะไปสู่ออนาคต รวมทั้งเรื่องความรู้ความเข้าใจและเทคนิควิธีการประกอบอาชีพ (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตรณะบุตร, 2542: 76-77) ปัญหาสังคมที่ ปรากฏขึ้นทุกวันนี้หลายเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงการขาดการนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน รัฐบาลเห็นว่าจะต้องดำเนินการผลักดันให้ประชาชนทุกศาสนาได้มีโอกาสศึกษาและทำความเข้าใจในหลักธรรมให้มากขึ้น จึงจะสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันและพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไปได้ การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม รู้จักประยุกต์ใช้หลักธรรม หรืออิทธิบาทธรรม 4 ประการเข้ากับหลักการบริหารก็จะสามารถทำหน้าที่บริหาร ปกครอง ดูแล รักษาหมู่คณะ เพราะการบริหารจัดการสำนักนั้นจะมีความยากและเกิดปัญหาอุปสรรคมากมายนานับประการ

ดังนั้นเจ้าสำนักจะต้องมีภาวะความเป็นผู้นำมีใจรักในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม คือมีฉันทะพอใจในหน้าที่ ที่ตนบริหารจัดการ สนใจในงานที่ต้องรับผิดชอบอยู่ รู้จักริเริ่มโครงการต่าง ๆ ที่เป็นแก่นสาร มีความเข้มแข็งอดทน คือมีวิริยะ ความเพียรพยายามแก้ไขปัญหาปรับปรุงสำนักทั้งด้านสถานที่ให้มีความรื่นรมย์เป็นสปปายะแก่การปฏิบัติธรรม สร้างธรรมทายาทคือบุคลากร เริ่มตั้งแต่การนำเข้าคัดสรร ส่งเสริมการศึกษา และกระบวนการพัฒนาให้เป็นบุคลากรที่

มีคุณภาพ กอปรด้วยสติปัญญา คือมีจิตตะ เอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ ต่อบุคลากรของสำนักอยู่สม่ำเสมอ รู้จักปกครองดูแล ประสานความสัมพันธ์และประสานประโยชน์ร่วมกันของหมู่คณะ ให้เกิดความสามัคคีปรองดองให้เห็นแก่ประโยชน์โดยรวม ให้สำนึกในหน้าที่รับผิดชอบต่อตนเอง และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม รู้จักปกครอง บังคับบัญชา มีการวินิจฉัยสั่งการ คือ วิมังสา การพิจารณาไตร่ตรอง วินิจฉัยสั่งการด้วยความถูกต้อง เหมาะสม บริสุทธิ์และยุติธรรม รู้จักติดตาม และประเมินผลงาน และการรายงานเพื่อให้ทราบผลการปฏิบัติงานในแต่ละโครงการ ของแต่ละบุคคล หรือคณะบุคคล ผู้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่ รับผิดชอบ ไปปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ (สุนทร โคตรบรรเทา, 2552: 52)

4. ผลการจัดการศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่

ผลการจัดการศึกษาสำนักปฏิบัติธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ สำนักปฏิบัติธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ ประเด็นที่การศึกษาด้านพระพุทธศาสนาขยายตัวออกไปในหลายประเทศ จึงให้ชาวพุทธทั่วโลกได้หันมาสนใจปฏิบัติธรรม และการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาต้องมีการปรับตัวให้กับยุคสมัยใหม่ จึงเป็นโอกาสสำคัญที่เราจะได้มองไปข้างหน้าว่า เราจะก้าวต่อไปในทิศทางไหน และจะกำหนดแนวทางการศึกษาพระพุทธศาสนาให้เป็นไปอย่างไร จึงจะสมสมัย และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มคนเหล่านั้น” ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง และกฎที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ คือการทำงานร่วมกับในเชิงบูรณาการแบบสหวิทยาการอยู่ที่การเชื่อมโยงสาขาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันอันเป็นการทำงานร่วมกันแบบส่วนรวม ดังนี้

1) วิทยาการสมัยใหม่เน้นศึกษาโลกภายนอก พระพุทธศาสนามุ่งศึกษาโลกภายใน พระพุทธเจ้าทรงศึกษาวิทยาการ หรือศาสตร์ต่างๆ ทั้ง 18 ศาสตร์ แต่พบความจริงว่า ศาสตร์เหล่านั้นเป็นการเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจโลกภายนอกได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งพระองค์ได้ทรงใช้ศาสตร์เหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับโลกภายนอก ถึงกระนั้น การเรียนรู้ศาสตร์ภายนอกเป็นประตูคำถามปลายเปิด ที่ไม่สามารถแสวงหาจุดบรรจบ และสนองตอบต่อความอยุ่รอด และความสว่างไสวทางจิตใจและปัญญา จึงทำให้พระองค์ตระหนักรู้ว่า การที่จะทำให้ชีวิตค้นพบค้นพบจุดจบอย่างแท้จริงนั้น คือ การศึกษาเพื่อให้เข้าใจโลกภายใน ซึ่งเครื่องมือที่พระองค์ทรงค้นพบคือ “ไตรสิกขา” กล่าวคือ ศีล สมาธิ และปัญญา การศึกษา หรือ “สิกขา” ตามกรอบพระพุทธศาสนาเป็นการตระหนักรู้และเห็นความทุกข์ สาเหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางแห่งการดับทุกข์ด้วยจิตใจของตนเอง ฉะนั้น ปริณญาที่พระองค์ได้รับมิใช่ปริณญาตามที่ชาวโลกยึดถือ หากแต่เป็นการปริณญาคือความรู้รอบตามกรอบของอริยสัจ 4 และมีโยนิโสมนสิการเป็นอารมณ์ระดับสติปัญญาของผู้เรียน

2) วิทยาการสมัยใหม่มุ่งความจริง พระพุทธศาสนามุ่งศีลธรรม สัจธรรมที่มนุษย์แสวงหา มี 3 อย่าง คือ ความจริง (Truth) ความดี (Goodness) ความงาม (Beauty) และความสุข (Happiness) วิทยาการสมัยใหม่ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์นั้น เป็นศาสตร์มุ่งแสวงหาความจริง และพิสูจน์ความจริง ในขณะที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นในการแสวงหา

ความดี ความงาม และความสุภาพให้แก่นุชน้อยในเชิงปัจเจก และสังคมโดยรวมในขณะเดียวกัน หากมอง “ความจริง” ในมิติของวิทยาศาสตร์ และพระพุทธศาสนานั้น มีจุดร่วมที่สำคัญประการหนึ่งคือ “ความจริงตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ” พระพุทธศาสนามีจุดยืนที่ชัดเจนว่า ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะถือกำเนิดหรือไม่ก็ตาม ความจริงตามธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏและมีอยู่แล้ว พระองค์เป็นเพียงผู้เข้าถึงกฎเกณฑ์ธรรมชาติ และนำกฎเกณฑ์ดังกล่าวมานำเสนอแก่นุชน้อยชาติ

ดังนั้นศาสตร์สมัยใหม่ในปัจจุบันมีผลต่อการจัดการศึกษาให้ก้าวไกลและเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็วและสามารถที่จะเข้าถึงทุกกลุ่มทุกเชื้อพันธุ์ ซึ่งการยอมรับศาสตร์สมัยใหม่ไม่ใช่เพียงแค่ลดบทบาทอีกหนึ่งศาสตร์ลงไป แต่จะเป็นการเพิ่มศาสตร์ที่ต่อยอดให้สามารถเผยแผ่ไปได้ดีกว่า รูปแบบการศึกษาศาสตร์ต่างๆ ในโลกนี้ มีวิธีการศึกษาที่แตกต่างกันตามแนวคิดแห่ง ศาสตร์นั้นๆ ซึ่งมีกระบวนการและวิธีการศึกษาตามฐานคิดของแต่ละศาสตร์ บางทีศาสตร์เดียวกันก็แยกสาขาตามการแยกย่อยของจุดประสงค์การศึกษาและตามความต้องการของผู้ศึกษา จนกลายเป็นการแบ่งแยกฐานคิดและเป็นการศึกษาแบบแยกส่วน บางกลุ่มก็พยายามให้ศึกษาแบบองค์รวมและเกิดการบูรณาการระหว่างสาขาวิชาของศาสตร์ต่างๆ ในสถาบันอุดมศึกษา องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้แทรกอยู่ในองค์ความรู้ของศาสตร์ต่างๆ ด้วยความเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาจะส่งเสริมองค์ ความรู้ศาสตร์ต่างๆ นั้นให้เหมาะสมและสมบูรณ์ในบริบทสังคมไทย เช่น รูปแบบวิธีการศึกษา สมัยใหม่เชิงปรัชญา จึงตั้งเป็นภาควิชาเดียวกันโดยใช้ชื่อว่า “ภาควิชาปรัชญาและศาสนา” เป็นต้น วิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาแบบจารีตและในพระไตรปิฎก จึงถูกนิยามการศึกษาและ ถูกปรับรูปแบบวิธีการศึกษา เพื่อให้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ปัจจุบัน บางทีผู้ศึกษาที่อาจ เกิดความสับสน แม้แต่ในวงการการศึกษาพระพุทธศาสนา มีนักวิชาการและปราชญ์หลายท่าน ที่อธิบายศัพท์ อธิบายความหมาย อธิบายกระบวนการศึกษา รูปแบบและวิธีการศึกษาพระพุทธศาสนา กับวิธีการศึกษาของศาสตร์สมัยใหม่แตกต่างกันไป ตามบริบทแห่งความคิดที่แตกต่างกัน จนบางทีผู้กำลังศึกษาเกิดความสับสนว่า รูปแบบวิธีการศึกษาพระพุทธศาสนา ที่แท้จริงเป็นอย่างไร เช่น ท่านพุทธทาส ภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า “พระพุทธศาสนาที่อยู่ในรูปของวิธี การศึกษาเชิงปรัชญาไม่เกี่ยวกับทางปฏิบัติ เป็นเพียงทฤษฎี วิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาที่แท้ นั้นเป็นหลักปฏิบัติจริงๆ เพื่อพ้นทุกข์” ได้ให้ทัศนะไว้ว่า ความเข้าใจว่าปรัชญาและศาสนาเป็นศาสตร์คู่แฝดกันมิใช่เป็นความเข้าใจผิด หากแต่เป็นความเข้าใจอันสมควรสนับสนุน ถ้าหากความเข้าใจนี้จะก่อ ให้เกิดกระบวนการศึกษาที่จะทำให้ศาสตร์คู่นี้เกื้อกูลต่อกันและกันอย่างถูกต้องและเหมาะสม ทั้งในส่วนเป้าหมายและวิธีการของการศึกษา เป็นต้น ซึ่งเป็นการบูรณาการร่วมกัน เพื่อสืบทอด คำสอนทางพระพุทธศาสนา และการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. **คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.
- โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. **การพัฒนาประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, 2532.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, 2544.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). **วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์ สมัยใหม่**. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต ประจำปี 2533. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นวสาส์นการพิมพ์.
- พระวิสุทธิภักทธธาดา (ประสิทธิ์พรหมรสี). **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.
- ภาวิดาธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ไธวงะบุตร. **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคาแหง, 2542.
- สมใจ ลักษณะ. **การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, 2552.
- สุนทร โคตรบรรเทา. **หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, 2552.
- For science can only ascertain what is, but not what should be religion, on the other hand, deals only with evaluation of human thought and action.” พระธรรมโกศาจารย์, **วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่**.